

ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ Γ ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΚΥΡΙΑΚΗ 31 ΜΑΪΟΥ 2020

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο:

A1.

1. Το αποδεικτικό σημάδι της διαμόρφωσης των έξεων είναι η ευχαρίστηση ή η δυσαρέσκεια που συνοδεύει τις πράξεις (Σημείον δὲ δεῖ ποιεῖσθαι τῶν ἔξεων τὴν ἐπιγινομένην ἡδονὴν ἢ λύπην τοῖς ἔργοις).
2. Ὅποιος ἀπέχει ἀπὸ τις σωματικές ἡδονές χωρὶς νὰ το ἐπιθυμεί εἶναι ἀκόλαστος (ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ αὐτῷ τούτῳ χαίρων σῶφρων, ὁ δ' ἄχθόμενος ἀκόλαστος).
3. Ὅποιος δὲν δυσανασχετεῖ υπομένοντας δύσκολες καταστάσεις εἶναι ἀνδρείος (ὁ μὲν ὑπομένων τὰ δεινὰ καὶ χαίρων ἢ μὴ λυπούμενός γε ἀνδρεῖος).
4. Εἶναι δυνατό νὰ κάνουμε φαύλες πράξεις ἐξαιτίας τῆς ἡδονῆς καὶ νὰ ἀπέχουμε ἀπὸ τις καλές ἐξαιτίας τῆς λύπης (διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πράττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα).
5. Ἡ κατάλληλη ἀγωγή εἶναι νὰ χαιρόμαστε καὶ νὰ λυπούμαστε με τις πράξεις που πρέπει (Διὸ δεῖ ἡχθαί πως εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησὶν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ· ἢ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν.).

B1. Ο Αριστοτέλης διατυπώνει τη θέση ὅτι τα ευχάριστα ἢ δυσάρεστα συναισθήματα που συνοδεύουν τις πράξεις μας αποτελοῦν τὸ κριτήριο ὅτι ἔχουν διαμορφωθεῖ οἱ ἔξεις, δηλαδή τα μόνιμα στοιχεία τοῦ χαρακτήρα μας. Για νὰ αποδείξει τη θέση αὐτὴ χρησιμοποιεῖ τα ἀκόλουθα παραδείγματα. Αρχικὰ , ἀν κανεῖς κρατιέται μακριὰ ἀπὸ τις σωματικές ἡδονές καὶ αὐτὸ τοῦ προκαλεῖ ευχάριστα συναισθήματα, τότε ἡ ἀποχὴ τοῦ αὐτὴ συνιστᾷ μόνιμο στοιχείο τοῦ χαρακτήρα τοῦ καὶ εἶναι σῶφρων, ἐνῶ ἀν ἡ ἀποχὴ αὐτὴ τοῦ προκαλεῖ δυσάρεστα συναισθήματα, τότε δὲν τοῦ ἔχει γίνεῖ μόνιμο στοιχείο τοῦ χαρακτήρα τοῦ καὶ εἶναι ἀκόλαστος. Επομένως, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀπέχει κανεῖς ἀπὸ τις σωματικές ἡδονές, γιὰ νὰ χαρακτηρίζεται σῶφρων. Τον χαρακτηρισμὸ αὐτὸν δικαιούται, μόνον ἐὰν ἡ ἀποχὴ αὐτὴ τοῦ προκαλεῖ ευχάριστα συναισθήματα («ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος ... ἀκόλαστος»).

Επιπλέον, ἀν κάποιος υπομένει τοὺς κινδύνους τῆς μάχης ἢ τις ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς καὶ αὐτὸ τοῦ προκαλεῖ ευχάριστα ἢ τουλάχιστον ὄχι δυσάρεστα συναισθήματα, τότε αὐτὸ εἶναι πια μόνιμο στοιχείο τοῦ χαρακτήρα τοῦ καὶ εἶναι ἀνδρείος. Ἀν ὅμως υπομένει τοὺς κινδύνους με δυσαρέσκεια, τότε τὸ νὰ υπομένει τοὺς κινδύνους δὲν τοῦ ἔχει γίνεῖ ἀκόμη μόνιμο στοιχείο τοῦ χαρακτήρα τοῦ καὶ εἶναι δειλός. Σε τελικὴ ἀνάλυση, ἀν ἡ πράξη ἀνδρείας μας ευχαριστεῖ, αὐτὸ δείχνει ὅτι μέσα μας ἔχει σχηματιστεῖ καὶ σταθεροποιηθεῖ ἡ ἔξις νὰ πράττουμε ἀνδρεία. Ἀντίθετα, ἀν μας προκαλεῖ λύπη

η πράξη μας, η λύπη αυτή δείχνει ότι η πράξη μας δεν είναι εκδήλωση ἔξω, αλλά είναι αντίθετη με αυτή και την φθείρει («καὶ ὁ μὲν ὑπομένων ... δειλός»).

Τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν προηγουμένως οδηγούν τον Αριστοτέλη στη διατύπωση του συμπεράσματός του, ότι η ηθική αρετή συνδέεται με τα ευχάριστα και τα δυσάρεστα συναισθήματα. Δεν αρκεί, λοιπόν, να κάνει κάποιος ηθικές πράξεις για να θεωρηθεί ότι έχει κατακτήσει τις ηθικές αρετές, αλλά και να βιώνει ευχάριστα συναισθήματα μέσα από αυτές. Αν οι πράξεις αυτές δεν προκαλούν χαρά, αλλά είναι αποτέλεσμα επιβολής και καταναγκασμού και προκαλούν δυσάρεστα συναισθήματα, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ηθικά ενάρετος αυτός που τις πράττει. Σ' αυτό το σημείο, μάλιστα, με τη σύνδεση ηθικής και συναισθημάτων, διαφαίνονται και στοιχεία ψυχολογίας, της οποίας ο Αριστοτέλης έθεσε τις βάσεις και θεωρείται θεμελιωτής της. Η ηθική συνδέεται στενά με συναισθήματα και επιθυμίες.

B2. Για να αποδείξει ο Αριστοτέλης τη θέση του που αφορά τα γνωρίσματα που διαφοροποιούν την αρετή από τις άλλες ἔξεις, θα στηριχτεί για άλλη μια φορά στην επαγωγή. Έτσι, θα χρησιμοποιήσει δύο παραδείγματα: το ένα σχετίζεται με τα ὄργανα του σώματος και το άλλο με τα ζώα.

Η αρετή του ματιού είναι η ιδιότητα που κάνει και το μάτι τέλει και το βοηθά να εκτελεί σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση, δηλαδή να βλέπει καλά. Επιπλέον η αρετή του αλόγου είναι η ιδιότητα που και το ἄλογο το κάνει σπουδαίο και το βοηθά να εκτελεί σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση, δηλαδή το κάνει ικανό να τρέχει, να κουβαλά τον αναβάτη και να αντιμετωπίζει τους εχθρούς.

Αφού ο Αριστοτέλης είδε πώς εφαρμόζονται τα γνωρίσματα της αρετής στα ἄψυχα και στα ζώα, οδηγείται τώρα συμπερασματικά (με τη λέξη «δὴ») και στον άνθρωπο. Η αρετή, λοιπόν, του ανθρώπου κάνει τον άνθρωπο αγαθό και τον βοηθά να επιτελέσει σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένος από τη φύση. Για την περίπτωση του ανθρώπου το επίθετο «ἀγαθός» παίρνει τη θέση του «σπουδαῖος», γιατί εδώ πια έχουμε να κάνουμε με την ηθική αρετή.

Οι ἔξεις είναι αποτέλεσμα επαναλαμβανόμενων ενεργειών και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα των ενεργειών μας. Άρα, δεν αρκεί να χαρακτηρίζουμε τις αρετές ἔξεις, αφού αυτές διακρίνονται σε καλές και κακές, αλλά να βρούμε το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα, την ειδοποίησιν διαφορά που τις διαφοροποιεί από τις άλλες ἔξεις.

Για τον Αριστοτέλη, λοιπόν, η ειδοποιός διαφορά που κάνει μια ἔξη αρετή είναι: **α)** να κάνει τον άνθρωπο ή το ζώο ή το πράγμα που την έχει, να βρίσκεται στην τέλεια κατάσταση του και

β) να τον / το βοηθά να εκτελεί με σωστό τρόπο το έργο για το οποίο είναι προορισμένος / ο από τη φύση.

Ο Αριστοτέλης προσδίδει στον ὄρο «ἀρετή» ένα ιδιαίτερο περιεχόμενο. Δεν της αποδίδει καθαρά ηθικό περιεχόμενο, αλλά είναι οποιαδήποτε θετική ικανότητα ή ιδιότητα που υπάρχει σε μεγάλο βαθμό. Συνώνυμά της μπορούν να θεωρηθούν η υπεροχή, η ανωτερότητα, το προτέρημα. Έτσι, η έννοια αυτή μπορεί να αποδοθεί τόσο στα ἄψυχα και στα ζώα όσο και στον άνθρωπο. Αξεχώριστη με την έννοια του τέλους είναι στον Αριστοτέλη η ιδέα ότι καθετί που δημιουργείται από τη φύση, έχει να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο ἔργον: η φύση δεν δημιουργεί τίποτε μάταια. Βασική αντίληψη του Αριστοτέλη είναι ότι «ἡ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην» (= η φύση τίποτα δεν κάνει μάταια, χωρίς

λόγο). Αυτό σημαίνει ότι η «φύσις» ανέθεσε, κατά τον Αριστοτέλη, σε καθετί σ' αυτό τον κόσμο ένα «ἔργον», έναν συγκεκριμένο προορισμό. Όταν επιτελεστεί αυτό το έργο, τότε το ον φτάνει στο τέλος, στην τελειοποίησή του, στην επίτευξη του σκοπού ύπαρξής του (τελεολογική αντίληψη). Υπάρχει, λοιπόν «ἔργον» του οφθαλμού, «ἔργον» του ίππου, «ἔργον» του ανθρώπου, «ἔργον» του χεριού και «ἔργον» του ποδιού. Σε άλλο σημείο στα Ἠθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης θα μιλήσει για το «ἔργον» που επιτελεί ο κάθε επιμέρους «τεχνίτης» (αθλητής, αγαλματοποιός, κιθαριστής), παράλληλα με το «ἔργον» του ανθρώπου, που είναι «ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου».

B3. Λ, Σ, Λ, Σ, Σ

B4. α) ἡδονήν: ηδύποτο

ἀνδρεῖος: ανδρείκελο

νέων: νεότητα

ἤχθαι: αγωγή

ἀποδώσει: δώρο

β) Ενδεής: δεῖ

Ουσία: ἐστὶ

Οἰσοφάγος: ἐνεγκεῖν

Δρόμος: δραμεῖν

Βάθρο: ἐπιβάτην

B5. Ο Αριστοτέλης στο κείμενο αναφοράς τονίζει ότι η παιδεία βοηθά το άτομο να διακρίνει τις καλές από τις κακές ηδονές και να επιλέγει τις πρώτες. Επισημαίνει την κεφαλαιώδη σημασία που έχει η παιδεία στη διάπλαση του ήθους του ανθρώπου, η οποία πρέπει να παρέχεται από μικρή ηλικία. «Εὐθύς ἐκ νέων», καθώς οι φορείς αγωγής επιδρούν καταλυτικά στον αδιαμόρφωτο ακόμη άνθρωπο. Έτσι, θα επέλθει ο εθισμός σε ενάρετες – ηθικές πράξεις, ο οποίος θα συνεχιστεί και σε μεγαλύτερες ηλικίες, μέχρι να διαμορφωθούν τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα.

Την ίδια άποψη φαίνεται ότι εκπροσωπεί και ο Πλάτων στους «Νόμους» καθώς υποστηρίζει ότι η σωστή παιδεία επηρεάζει σημαντικά το νέο άνθρωπο. Συνδέει τις ηδονές με την παιδεία στην παιδική ηλικία, ώστε να χαίρονται με ό, τι αξίζει και να λυπούνται για ό, τι αξίζει. Καθώς η ηθική διαμόρφωση του ανθρώπου είναι μια χρονοβόρα διαδικασία, είναι εξαιρετικής σημασίας για τη σωματική, συναισθηματική, πνευματική και ψυχική ανάπτυξη το φυσικό, οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Το ανθρώπινο περιβάλλον πρέπει να παρεμβαίνει με συμβουλές και υποδείξεις των πράξεων για τις οποίες πρέπει να νιώθει ηδονή, δηλαδή ευχάριστα συναισθήματα και να το ωθεί στο να ασκηθεί σε αυτές.

Μεγάλης παιδαγωγικής σημασίας είναι η επιβράβευση των ηθικών πράξεων και η αποδοκιμασία των μη ηθικών καθώς έτσι το παιδί θα εθίζεται σε ενάρετες πράξεις, μέχρι να διαμορφωθούν τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του.

Αδίδακτο κείμενο:

Γ1. Γιατί, ντρέπομαι να μαθαίνω, αλλά ζητώ να μάθω και ρωτάω και χρωστάω μεγάλη ευγνωμοσύνη σε αυτόν που μου αποκρίνεται, και δεν στέρησα κανένα ποτέ μέχρι τώρα από αυτή την ευγνωμοσύνη. Γιατί ποτέ μέχρι τώρα δεν αρνήθηκα να μάθω κάτι, κάνοντας ότι η γνώση είναι δικό μου εύρημα, αλλά επαινώ αυτόν που διδάσκει εμένα με την ιδέα ότι είναι σοφός αποκαλύπτοντας όσα έμαθα απ' αυτόν.

Γ2. Αρχικά, τρανή απόδειξη ότι βρίσκεται σε πλάνη σχετικά με τα πράγματα και ότι δεν γνωρίζει την αλήθεια γι' αυτά αποτελεί το γεγονός ότι κάθε φορά που βρίσκεται με κάποιον από τους ονομαστούς για την σοφία τους από όλους τους Έλληνες, αποδεικνύεται ότι ο ίδιος δεν γνωρίζει τίποτα. Πουθενά μάλιστα οι γνώμες του δεν ταιριάζουν με αυτές των σοφών, καθώς συγκρούεται συνεχώς με αυτούς γεγονός που επιπρόσθετα αποδεικνύει την άγνοιά του.

Γ3. α) ἀληθές, τὴν ἐρώτησιν, ταῦτα, τοῦ πράγματος, μάρτυς.

Γ3. β) ἔσφρασαι, συνεχένου, πυνθάνει / η, ἔμαθες, οἶσθα.

Γ4. α) εἰδῶς= κατηγορηματική μετοχή που αναφέρεται στο υποκείμενο **ἐγώ** του ρήματος φαίνομαι

ὥς ἔπος εἰπεῖν= απόλυτο απαρέμφατο

ὥς ὄντα= αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας συνημμένη στο με.

Γ4. β) τοῦτον ὃς ἐδίδαξε

Γ4. γ) Σωκράτης εἶπεν ὅτι ἔν δὲ τοῦτο θαυμάσιον ἔχοι ἀγαθόν, ὃ αὐτὸν σώζοι.

Σωκράτης εἶπεν ἔν δὲ τοῦτο θαυμάσιον ἔχειν ἀγαθόν, ὃ αὐτὸν σώζοι.